

Владимир Н. Цветковић
Факултет политичких наука
Београд

UDK: (1-652NATO): (497.1) +321.64
Прегледан научни рад
Примљен: 21. 06. 1998.

РЕАЛ-ЛИБЕРАЛИЗАМ или нове глобалне и локалне тираниде

Насујрош прокламованим разлозима за НАТО напад на Југославију, од геополитичких до економских, аутор у шекстију заснива тезу да је војна "ваздушна кампања" била чистио идеолошки мотивисана. Реч је о увођењу нове постмодерне идеологије – електичне мешавине у форми реал-либерализма. Главни промотер је первертиоване комбинације социјалистичких парола и либералних принципа је НАТО пакт. Изворно основан као војни савез суверених националних држава, односно, као чувар Зайада од комунистичке опасности, у наше време се преобразио у "либералистичку Коминтерну" – светског полицајца или институционализовану "савести света" која се брани свим расположивим средствима. На тај начин, последња велика прича Модерне, у којој су либералететске идеје биле регулативни а не конститутивни аспекти државе и међународног права бива неоправљиво компромитована. НАТО интервенција против Југославије карактерише се урушавањем либерализма истовремено с његовим реалполитичким тријумфом, што је вероватно најзначајнија одлика сукоба.

Кључне речи: НАТО агресија, Југославија, либерализам, реалполитика, идеологија, војни савез, тиранија.

Зашто је НАТО напао Југославију? Од првог дана рата, мимо или поврх оних званично прокламованих оправдања којима су прибегавали савезници из Алијансе,¹ у редовима тзв. аналитичара – домаћих и страних, навођено је безброј различитих мотива за ту војну акцију, и то у широком распону од оних најопштијих – геополитичких², преко економских³ и поли-

¹ Њихова генеза је довољно речита сама по себи: најпре се начелно говорило о заштити мањинских, односно људских права у Србији, затим се проблем сузио на ексклузивну "заштиту косовских Албанаца", да би се потом, као најчесталији и уједно најважнији разлог за интервенцију (у време кад је она већ увелико трајала), спомињала "заштита албанских избеглица". Како је рат даље одмицао, све се чешће говорило о "обезбеђењу дуготрајног (безмало вечног) мира на Балкану", да би се најзад руководеће чланице Пакта споменуле и "свргавања режима у Београду". Дабоме, у неком коначном збиру, као што обично бива, сваки (официјелни) разлог је (сасвим) "добар разлог", тако да сви наведени (и прећутани) разлози за војну интервенцију НАТО, у очима тамношње јавности, могу подједнако добро да симулирају легитимитет, односно да задовољавају потребу за никад транспарентном праведношћу.

² Политичка и економска контрола целог Балкана од стране НАТО и његово даље ширење ка Русији, као коначном циљу САД које чине окосницу и *spiritus movens* Алијансе.

тичких⁴, па све до разних (пара)психолошких објашњења у чије “суптилности” овде није упутно залазити. Такође, било је и биће покушаја *синтизе* свих наведених чинилаца – разлога за отворени војни напад на једну суверену државу која никог другог није напала, нити је показивала намеру да то учини. Време пред нама показало (не)оправданост свих тих разлога понаособ и заједно.

Наше објашњење за оружану интервенцију НАТО савезника против Србије и (делимично) Црне Горе, сасвим је једноставно, и по садржају се не везује ни за један од наведених узрока посебно. Сажето, оно гласи: НАТО, односно САД (као глобални Победник у светском такмичењу за неприкосновеног Лидера) и њихови (не)добровољни савезници, напали су СРЈ првенствено, ако не и једино због *идеолошких разлога*.

Да би дата тврдња била јаснија (и прихватљивија), дужни смо неколико уводних напомена. Изван сваког спора је да нестанак комунизма као система, не значи и нестанак модерне идеологије. С друге стране пак, борба за светску сувереност, тј. за доманицију светом, никада није била прост сукоб партикуларних модуса модерне идеологије (либерализам, фашизам, комунизам), већ надасве међусобно гложење суверених држава које су преферирале овај или онај идеолошки легитимитет. У тој борби победила је више једна *држава* (САД), а мање, и то тек посредно, једна идеологија (либерализам). Упркос тој чињеници, да би извојевана победа била оправдана и дуготрајна, она нужно тражи идеолошку потку преко које би се даље учврстила и наметнула као “опште место” политичког здравог разума, односно као промотор “општег интереса”, који у овом случају више није (или не значи) интерес унутар неког конкретног друштва, већ значи, ни мање, ни више – интерес човечанства!

Речено опште место, које је у међувремену стекло статус Велике идеје водиле слободног и ослобођеног света, концентрише се у идеолошком троуглу који образују никад магловитије одреднице као што су *људска права*, *мултикултурализам* и *демократија*.⁵ Како год, у том посредовању једно је условљено другим(а), и ко год својим (не)деловањем нарушава једнакостраничност тог трогула, сматра се глобалним Непријатељем који угрожава сâм

³ У складу са наведеном геополитичком стратегијом: контрола светских сировина и задобијање нових, великих и што је најважније, “слободних” (царицама и осталим протекцијама незаштићених) тржишта.

⁴ Односи се на међународну политику: стварање нових и превентивно заплашивање старих савезника; пуно увлачење Русије у зону НАТО утицаја; конфротација са Кином која се, слично некада СССР-у, присиља на трку у наоружању коју не може да добије услед неједнаких почетних позиција – самим тим, стратешка елиминација (дугорочно посматрано) главног светског конкурента у борби за престиж и доминацију светском политиком и/или економијом.

⁵ О томе више у нашем тексту “Бермудски троугао модерне политике: демократија, мултикултурализам, национализам”, НСПМ, Београд 3-4/1999.

светски поредак и/или његове темељне вредности.

Речена идеолошка матрица по којој функционише време у коме јесмо, попут Анаксагориног света хомеомерија, садржи у себи понешто од сваке претходне варијанте Модерне. Међутим, понајвише су се измешала одређења класичног модерног идеолошког пара супротности, некад љутих и непомирљивих непријатеља – либерализам и социјализам. Они, тј. њихови деривати данас образују специфичну еклектичку смесу коју, уз нужне ограде, за потребе овог текста можемо назвати доба *реал-либерализма*. То, дакле, није нека нова (рецимо “постмодерне”) идеологија, већ пре свега нова политичка стварност која се још увек легитимише старим вредностима насумице помешаним и разбацаним унутар заједничког повесног оквира.

Једна од важнијих одлика тог “новог политичког доба”, јесте генерално одбацивање, или бар максимално потискивање свега што је партикуларно, тј. *национално* – почев од националног идентитета (као основе државне суверености), па све до индивидуалног самопоимања чланова заједнице. Натегнуто и некоректно изједначавање националног с националистичким, па чак и с екстремним шовинизмом, имало је за последицу специфично глорификовање демократије као универзалне вредности “по себи”, способне да од дрвета направи гвожђе, а ако треба – и обратно. образујући демократију као *систем вредности* који по дефиницији одбацује све партикуларно (читај: национално), и који трансцендира свој ранији *процедурални* смисао, реал-либерализам промовише практично празан идеолошки склоп који је могуће пунити врло различитим садржајима – већ по потреби.

Логика идеолошког закључивања је ту веома једноставна: с обзиром да је демократија најразвијенија у најслободнијој међу слободним земљама, онда је логично што САД треба да буду предводници новог (постлибералног) поретка – шта год да он представља. Тиме се, наравно, на већ безброј пута током историје варирани начин, намерно бркају општи циљеви (“човечанство”) и посебни интереси (држава САД). Утолико је суштински интерес САД, као глобалног Победника у светској трци за моћ без граница, и као једине стварно суверене државе, да своју водећу и фактички диктаторску (ако не и тиранску) улогу у међународним пословима, прикажу као неку врсту безинтересног залагања за свет изван партикуларних “ограничења”, тј. изван националне суверености. Другим речима, једна *ајсолућна сувереност*, сувереност оног најјачег, не подноси постојање појединачних моћи, а још мање пристаје на поредак којим се ограничава његова доминација. Да та свеколика надређеност свему и свима не би исувише “бола очи”, па тако можда и провоцирала неки могући отпор, водећа светска елита је разложно закључила да је у њиховом “најбољем интересу” да делају по старом и више пута испробаном идеолошком обрасцу: оно што је засебно погласи за опште; свој проблем представи (и решавај) као светску муку.

Гледано из дате перспективе, постаје јасно зашто повесни систем реал-либерализма не може, тј. не би смео да има једног и јасно *уочљиво* лидера.

Уместо фактички Једне, ту је сада мноштво као Алијанса слободоумних и за слободу свих људи орних и самопожртвованих држава. Зато, између осталог, реал-либерализам, начелно, више није спреман да прихвата националну сувереност појединих држава – укључујући ту, парадокслано, чак и самог Победника – промотора “новог светског поретка”.

Премда дата позиција противречи изворним либералним идејама, систем заснован на њиховом својеврсном извртању и укрштању са социјализмом, одбацује сувереност на чувено “сметлиште историје”. Перверзна смеса социјалистичких парола и либералних вредности, као новостворени легитимациони оквир постлибералног (као наводног “постидеолошког”) доба, има за последицу коначно обелодањивање у основи старе шизофрене позиције Модерне. Она се својевремено утемељила и развијала на брижљиво негованим унутрашњим разликама које су свој живот прихватале као смрт другог. Комунизам је себе видео на гробу либерализма (капитализма) – и *vice versa*, док је фашизам свој “смисао” налазио у смакњу оба. Ови пак, са своје стране, управо су у фашизму препознали своје мрачне стране што им је давало додатну снагу да елиминишу заједничку невољу. Када је комунизам, притиснут споља (трка у наоружању), и пре свега – изнутра (неодрживост не-рационалног система производње и потрошње), коначно испустио душу (премда многи то још увек нису у стању да појме или прихвате), онда је и победник морао да се промени преобликујући се у “социјал-демократског” полутана.

Традиционално речено, дојучерашња демократија слободног света повукла се у међународну олигархију и чак прикривену тиранију, док је својим новопоченим пријатељима са Истока препустила (штавише – трасирала) природну еволуцију у мање-више отворене тираниде, разуме се, у обланди “демократије”. Наравно, ни једна од тих тенденција различитих смерова, али са сличних идеолошких полазних основа, није се (још!) реализовала у свом идеално-типском облику, што не значи да значајни делови њиховог друштвеног бића не функционишу под тим претпоставкама. Тако је Модерна постала властита карикатура у којој се више нико не препознаје. То важи чак и за глобалног Победника који као да инстинктивно одбија да јавно преузме одговорност која му као новопеченом светском Вођи неминовно припада.

Уместо да преузму одговорност за судбину целине света – као што су то одувек чинили светски хегемони – САД се радије заклањају иза стратешких глобалних организација као што су НАТО или ММФ нпр. Та стратегија је делом резултат лукавства ума, а делом последица новог доба реал-либерализма. За сада, апсолутна контрола речених, као и бројних других институција, укључујући ту и “ванстраначку” ОУН, омогућује пуну реализацију партикуларних интереса САД, при чему разлози за наведену мимикрију не проистичу из неког посебног снебивања или скромности, већ просто припадају “самој ствари” – чине органски део идеолошке логике актуелног *реал-*

либерализма који стоји у основи читаве приче.⁶ У томе се и огледа историјски *повит* наступајућег миленијума и нове епохе.

Управо зато, између осталог, последњи (на жалост, готово сигурно не и задњи) Балкански рат и није окончан на већ уобичајени начин – јасним разликовањем победника и пораженог. Никада, наиме, чак ни привидно, није било да се рат заврши “нерешено”. Неко, макар и само привремено, мора да победи, док други, по природи ствари, мора да изгуби. Уместо те диференцијације, која је нужна за *стварно окончање* неког рата, у овом најновијем балканском, на делу је некакво прелазно стање “подељене суверености” и остварних циљева “кампање”, при чему је чак и несумњиво пораженој страни остављено да по сопственом нахођењу тумачи свој пораз.

Победник у рату који се *de facto* водио за и *против суверености* (са већ различитим разлозима и образложењима), готово да неће да призна своју победу. Зашто? Да је “победио”, онда би признао и да је уистину водио један *рај* (а не тек безбојну “ваздушну кампању”), и што је много важније – победник би признао да је поразио супарника, те да је сада дужан и да му коначно пресуди. Међутим, у привидно “одлучујућем тренутку”, НАТО се пресвлади у ОУН, улази на Косово и уводи своје трупе, законе и институције, а при свему томе “потврђује решеност да се не мењају границе”, и тврди да признаје сувереност и територијални интегритет СРЈ (!?).⁷

Тако је појам суверености испражњен од сваког значења, док је на делу нескривени и симптоматични цинизам Победника који, ето, признаје очување противникове “суверености и територијалног интегритета”, тиме што окупира део његове “суверене територије”! Са своје стране поражени треба да буде задовољан јер је могао све изгубити и чак бити потпуно уништен. Овако, остало му је да се нада да ако и није шија (пораз, окупација), онда је сигурно врат (“победа”, “сувереност”)! У том, наизглед - “сви задовољни” решењу, крије се тајна нових светских правила у борби за моћ: интелектуално-политичка мизерија оних који одлучују и неизмерна беда оних који директно бивају погођени “компромисима” (транс)националних и/или (ново)демократских елита.

⁶ Уместо уобичајеног израза “неолиберализам”, овде се користимо помало ишчашеном синтагмом “реал-либерализам” која сугерише и уједно наглашава парадоксално приближавање умрлих световних доктрина о спасу човечанства с једне, и победничког система неспутаних интереса у строго контролисаном поретку “светских ствари”, с друге стране.

⁷ То би се дало, рецимо, овако тумачити: неко вам одсече руку у лакту и затим је пришије уз тело неког другог. Међутим, за све то време исти “хирург” вас уверава да одсечена рука уистину припада само вама, а то што је не видите, боже мој, свакако је још увек осећате “као да је ту”. Фиктивна рука на вашем телу, та рана која стално боли, имаће свој засебни имагинарни живот, док ће она стварна служити неком туђем телу, и правиће онолико сложене покрете колико јој то хирург буде допустио.

* * *

Како видимо, када су сирене у Београду, Новом Саду, Подгорици и другим градовима Србије и Црне Горе означиле “почетак ваздушне опасности”, и када су “интелигентне” и мање интелигентне бомбе почеле да падају на грађане Југославије, оправдање оних који су то започели, било је већ одавно дефинисано. Идеолошко легитимисање те рушилачке “кампање” могло се, такође, пронаћи и у већ дуже време вођеним бројним стручним и сличним, али зато мање суптилним - војним расправама, око тзв. *хуманитарне интервенције*. Хуманисти постмодерног доба, ти софисти реал-либерализма, загледи у “меке истине”, а забринуте над постојећим тамним острвима у мору светлеће слободе, све “опуштено резонујући”, али и уз свест о савести и моралној одговорности човечанства (у то шаролико друштво удобно се смештају и постмодернисти и њихови опоненти попут једног Хабермаса), дошли су да закључка да ако се у некој земљи масовно крше “људска права” од стране владајућег режима, и ако није могуће другачије спречити такво стање ствари, онда је “међународна заједница” дужна да преузме одговарајуће кораке како би све то стало. Дакле - криминална влада би морала бити кажњена, док би потлачени (обично националне мањине) тако били ослобођени од терора.

Све би то још и могло да се брани, да није оних “проклетих детаља” који се појављују при даљој разради консензусом или опшом сагласношћу усвојених начела. Када се завири *иза* речених основа, остаје још “једино” да се види *ко, када* и *где* одлучује о томе да је потребно да се оружаном, тј. војном интервенцијом? Када, и ако се све то утврди, разуме се – кроз све демократске институције и процедуре, преостаје још да се каже *ко* и *колико* мора да се конкретно ангажује у датом смислу? Најзад, чак и када се несумњиво закључи да је интервенција “међународне заједнице” неизбежна, неопходно је утврдити процедуру и субјекте одлучивања о *престанку интервенције*. Питања се даље множе геометријском прогресијом: када се, примера ради, интервенција уистину окончава: проглашењем капитулације од стране “криминалне владе”, окупацијом дате земље (цела или само део територије?), или можда онда када иста влада промени спорне законе и престане са дотадашњом праксом? Даље: како водити рат против “владе”, а не убијати (невине?) грађане те државе? Или су можда дотични грађани криви већ самом чињеницом што су живи и што имају владу? Такође, ако дотична влада, којим случајем не манипулише гласовима својих грађана, да ли то значи да истима након спољне интервенције треба ускратити право гласа (рецимо чекати њихово “сазревање”?), или је можда упутније “ослободити” их државе како би могли несметано и “без посредника” – како се то некад говорило у монархијама – да саобраћају са Међународном заједницом и/или њеним Сувереном?

У сваком случају, сва ова, и још многа друга питања у чију елаборацију овде не можемо улазити, када се политички операционализују, захтевају много времена, пуно енергије и гомилу пара, са све крајње неизвесним исходом. Шта ако се, примера ради, субјекти одлучивања, тј. народ на референдуму или посланици у скупштинама/парламенту земаља “међународне заједнице”, одлуче да ипак није нужно војно интервенисати? шта ако за време одлучивања “лоши момци” победе и онда сав труд постане сувишан? шта ако угрожени “мањинци” постану исто онолико агресивни колико и “већинци”? Коначно, шта ако они чија су мањнска, а опет - “људска права” угрожена, почну да истрбељују наводне истребљиваче? Против кога и колико дуго онда ваља “интервенисати”? Питања се даље могу непрегледно ређати.

Да би се такве (неугодне) ствари (питања и акције) предупредиле, потребно је имати снажну, брзу и оперативну “транснационалну” организацију која ће независно и правовремено доносити одлуке о животу и смрти, тј. светској правди и неправди. Оно “независно” овде значи по страни од националних држава, а “правовремено” – у складу са тренутним интересом оне државе која једина заиста има сувереност. Тако је реал-либерализам, за сада, изнедрио пре свих једну војну организацију НАТО, и то као *идеолошку институцију* – праву “либералну” псеудокоминтерну с краја миленијума! Уосталом, по себи је разумљиво да тамо где је реч о судбоносним питањима, о Истини, Правди и Добру човечанства, не може да се говори у некаквим “неутралним” терминима, “објективно” или “неидеолошки”. С друге стране пак, ко у Модерни доноси судове о праведности, добру и злу... тај једноставно мора бити утопљен у неку од њених идеолошких матрица преко и на основу којих се мисли и дела. Новоизграђена матрица реал-либерализма задовољава више различитих актера у игри и пружа могућности за манипулацију о којој су могли само да сањају они који су с почетка века ушли у борбу за светску доминацију.

Наравно, када су НАТО бомбардери полетели пут Југославије, њихови стратеги и оперативци нису пуно марили за дате суптилности и (не)могућности модерног духа. Они су, једноставно, чинили “праву ствар”, при чему је одлуку о садржини те “праве ствари” доносио неко други. Истина је, биле су то демократски изабране елите Запада, које, опет, нису налазиле за сходно да по том питању консултују своје бираче, па чак ни своје националне парламенте. Разлози за ту брзину и самовољу правдали су се “хуманитарним”, дакле, неким “вишим разлозима” који пак, већ по дефиницији, улазе у сферу идеологије. Можда је најискренији у свему томе био је и остао један, у суштини маргинални точкић дате машинерије – Бернар Кушнер, данашњи главни администратор цивилне мисије УН на Косову. Овај “доктор без граница” је без увијања рекао да његов манадат значи створање управе на Косову која ће “чињенички представљати самосталну владу унутар једне суверене земље”. Том приликом се није либио да потврди ново *вјерују реал-либерализма* по коме „заштита мањина, а у име људских права, понекад

мора да буде изнад суверенитета држава“, па је зато и интервенција НАТО у Југославији била ништа друго до – оправдано „хуманитарно (!?) уплитање у унутрашње послове“. За разлику од Кушнера, нико из НАТО није био вољан да објасни како то да се разлочи за интервенцију (про)налазе у њеним последицама (бомбама против “хуманитарне катастрофе”), и како то да се једна катастрофа лечи другом, још већом? Још мање је било речи о томе како то да због, наводно недопустивог понашања једне владе, страда читава држава, укључујући ту хиљаде њених грађана, материјална добра и природну средину? Коначно, ко је то успео да докучи критеријум разликовања цивилних од војних циљева^{8?} итд. итд.

На сва та и слична питања водећи људи Алијансе, на челу са актуелним вођама глобалног Победника, одговарали су на мање-више исти начин и по следећој схеми: тамо негде далеко – на мрачном и брдовитом Балкану, једна, али зато повелика мањина (Албанци) бива прогоњена у земљи Србији (Косову), држави иначе познатој по непридржавању “светских стандарда” – људска права су тиме угрожена у тоталитету – човечанство пати – међународна заједница то не може да трпи – САД и сав остали слободни свет су дужни да нешто предузму – НАТО мора да интервенише.

Ако се речена схема посматра се њеног краја, онда ће се видети да НАТО, тј. глобални Победник, кад год то зажели, може, односно *мора да интервенише*. Све друго је ствар технике: кад НАТО види да “међународна заједница” тражи одмазду над непоћудним бунцијама који, из било ког разлога, чине да човечанство пати од гриже савести, онда се подразумева да ће ови, већ по потреби, бити лоцирани и по заслугама кажњени. Такав пример биће поучан за све друге, укључујући ту и властите (тренутне и будуће) савезнике. Наравно, тај механизам “одлучивања” биће примењиван све док се то може, тј. док се не наиђе на неки чврст орах у лику подједнако јаког супарника у брзи за миран сан човечанства. Принципијелно узев, такав (још један, могући светски душебрижник) *не може се појавити у* “слободном (демократском, западном, итд) свету”, дакле – непријатељ је увек онај други, онај ко не припада нама слободнима, јер није мултикултурни демократа који се кроз НАТО бори за људска права свих на Планети. Утолико је онда свака “хуманитарна интервенција” унапред оправдана јер је спроводи слободни свет, а предводи глобални Победник. Све друго има се сматрати класичним кршењем неприкосновеног међународног права, те ће се с тим у складу и санкционисати. Ова логика закључивања, у чију је истинитост,

⁸ Званичник НАТО је 2.VI 1999.год. изјавио да Војска Југославије има више од 10.000 погинулих војника, док се званични подаци ВЈ крећу у распону од 500 до 700 војника. НАТО касније више није помињао људске жрве осим што је врховни командант за Европу генерал Весли Кларк, упркос неверици новинара, изјавио да је током током 79 дана ваздушних удара, наводно уништено 110 југословенских тенкова, 220 оклопних кола и 450 топова и минобацача. О другим циљевима који су током “кампање” проглашавани за легитимне војне циљеве као што су електране, топлане, мостови, рафинерије и сл., генерал Кларк ништа није рекао.

прецизније уверљивост, а *приори* забрањено сумњати (јер се тиме сумња у аксиоме слободе и савести човечанства), по *први пут* је своју пуну примену доживела у Југославији. Сасвим је извесно да ту не може бити и крај формалној логици а *là* НАТО.

Оно што посебно пада у очи јесте чињеница да је НАТО, као војни савез суверених националних држава, у свему овоме функционисао мимо било какве контроле локалних демократских тела. Суперструктуре једне наднационалне, при том још и *војне* организације, показале су се далеко моћније него националне демократске (значи не-милитантне) институције земаља чланица. Политиколошки аналитичари ће свакако имати штошта да закључе из тог, за демократију и национални суверенитет, заиста фрапантног, али и речитог података. Са своје стране примећујемо да крај XX века пролази у једном парадоксалном обрту који представља врхунац перверзије модерног идеолошког садржаја: нови либерализам, као еклектичка смеша својих дојучерашњих противника, стабилира се и промовише преко војне организације која у начелу бива супротстављена *идеји* либералног устројства света.

Изворно створен као одбрамбени штит спрам комунистичке пошасте, НАТО се сада претвара у либералистичку Коминтерну која утерује слободу дилем планете – свуда где се оцени да је степен “угрожавања демократије” неиздржив са становишта човечанства самог. Тако један војни (а то увек значи привремени и за конкретну употребу створен) савез, изниче не само у светског *полицјаја*⁹, већ и у институционализовану светску *савест* која се има (са)чувати свим расположивим средствима. На тај начин се неповратно компромитује и последња “Велика прича” Модерне, у којој су либертетске идеје, макар и само у главама родоначелника, стајале као *регулативни*, а не као конститутивни моменат политичког, односно државног и међународног (светског) устројства. *Урушавање идеје либерализма, паралелно са његовим реал-политичким тријумфом*, обележено је НАТО интервенцијом против СРЈ и то је вероватно најзначајнија последица тог сукоба која својим значајем увелико надмашује значај непосредних актера.

С тим у непосредној вези стоји и дробљење појма “међународна заједница” који постаје празна форма способна да прими, практично, било које садржаје. Услед тога, међународна заједница, која је представљена са ОУН, претворена је у *олигархију* најмоћнијих држава чији се интерес приказује као општи, тј. интерес свих. То није ништа необично с обзиром да у свакој заједници неједнако моћних, увек одлучују они који расположу “вишком моћи”. Тако ће “интерес међународне заједнице”, када се са њега скине онај једини могући заједнички именитељ – “светски мир”, постати интерес најмоћнијих

⁹ Прецизније: *полицјску станицу* на чијем челу стоји шеф који је “супер-тешка категорија” – тако је улогу и значај САД, непосредно по завршетку НАТО напада на СРЈ, сликовито оценио немачки министар спољних послова Јозеф Фишер.

унутар ње. Зато, када се чланице олигархије одлуче да поведу неки “праведан рат”, онда ће се оправдање за тај рат нужно наћи у “одбрани светског мира”, што ће рећи одбрани партикулдраних циљева олигархије. Утолико је и “ширење мира у свету” ништа друго до ширење интереса водећих светских сила, данас – *рaх аmericаnа*, као посредна владавина над читавим светом. Општи мир, или елиминација међународних конфликта, стварно значи апсолутну доминацију *једне* светске силе. Да би њена хегемонија била успешна и корисна мора се прикривати општим интересом за миром, просперитетом итд.

Све то не треба да чуди с обзиром да је још Платон упозоравао да свака олигархија природно тежи да се представи као демократија. Онај пак коме су уста пуна демократије, све уз непрестано ласкање, али и претње *демосу*, често неосетно (чак и за самог себе) постаје *тиранин*. Тиранин пак, завршава “као вук”: вреба све и сви вребају њега. Његов карактер га у исти мах чини пијанцем, заљубљеним и сулудим. Он је у будном стању онакав какви су људи обично само у сну. Најзад, иако није у стању да влада собом, он то нужно настоји да чини над другима. Зато, “Иако то не изгледа, прави тиранин је, у ствари, прави роб, највише се улагује и потчињава и улагује најгорим људима. Своје страсти очигледно не може да задовољи, а у очима онога ко уме да прозре целу његову душу, он је очигледно испуњен страхом и свој век проводи у бојазни, немиру и муци” (*Држава*, 579 е).

Поређење актеулног стања у међународној заједници са Платоновим извођењем преласка из олигархије у демократију и најзад тиранију, сматрамо умесним јер смо и ми данас сведоци прастаре политичке хипокризије где се једно мисли, друго ради, а треће говори. Савремено представљање интереса неколицине, или конкретније – само једне велике силе (Платонов тиранин) као самозваног репрезента светске савести и свеколике међународне заједнице, само је доказ више да се под капом небеском, бар када је политика упитању, мало шта – ако и уопште – истински мења.

Кант је својевремено писао да идеја међународног права претпоставља да постоје многе независне и *одвојене* државе које лако могу доћи у међусобне сукобе (уп. *Вечни мир*). Међутим, “иако такво стање значи већ само по себи рат”, Кант сматра да је “и оно (*стање државног суверенитета* – *ирим. ауш.*), према идеји нашег ума, боље но то да једна држава својом моћи надвиси остале и да се оне под њеном моћи стопе у универзалну монархију”. Такво стање, коме иначе увек теже најмоћније државе, пре или касније води у “бездушни деспотизам”, анархију, незакоње и “гробље слободе”. Уместо свега тога, закључиће Кант, ваља прихватити и чак одржавати разлике међу државама и народима. Премда те разлике могу значити (или водити у) рат, њихово јединствено (заједничко) контролисање грађанским правима, омогућиће “равнотежу народа у најживљој утакмици”. Тако ће оно што раздваја народе и државе (језик, обичаји, традиције, интереси...), самим “механизмом

људских склоности”, учинити да се гарантује стање вечног мира.¹⁰ Кант је знао да је нерeално очекивати формирање некакве светске републиканске заједнице (она је немогућа, тј. неостварљива, већ и због људске природе склоне деобама и са нагнућем ка злу), те је зато заговарао формирање међународног права заснованог на “федерализму слободних држава”. То је, између осталог, претпостављало и формирање светског “савеза мира” (*toedus pacificum*) који би унапред гарантовао слободу сваке поједине државе.

Следи да се жељени “вечни мир”, као сасвим реална, мада тешко остварљива могућност, може постићи искључиво сарадњом међу државама, уз узајамну помоћ и саветовање који начелно елиминишу сваку употребу насилних средстава – како оних економских или војних, тако и ратних, укључујући ту и идеолошко наметање неког посебног “погледа на свет”. Свака држава има право на самосталност, слободни развитак, властити унутрашњи поредак и традицију. Наметање споља неки посебних интереса, или активно вођење спољне политике ради промене унутрашњег уређења друге државе, све и када се то ради у име “великих” и “општих” циљева, сматра се погрешним, штетним и недозвољеним. Кант је мислио да је могућно “непрестано се приближавати” вечном миру, иако је врло добро знао да је “рат исувише добро накалемљен на људску природу”, те да једно значе идеали, добре намере и позивања на разум, а да су нешто сасвим друго реални “односи снага”. Упркос свему, светски мир није никаква политичка утвара, већ реални циљ који се остварује приближавајући му се. Основно је било и остало: прилагодити средства циљу. Актуелни међународни тиранин то свакако није у стању, или најпросто *неће* да чини. Тиме је већ све речено о његовој искрености, добрим намерама и “најбољој вери”.

¹⁰ Телеологија појма *међународна заједница* подразумева тежњу ка једном једином циљу: “општи”, “вечни” или “светски” мир. У супротном, међународна заједница представљала би само ознаку за прости скуп држава које функционишу на уобичајени реал-политички начин – вођене својим себичним интересима и већим или мањим хегемонистичким амбицијама. Уместо тог традираног начина функционисања у међународним односима, савремени концепт међународне заједнице, оличене најпре у Лиги народа (Версај, 1919), касније у Организацији Уједињених Нација (Сан Франциско, 1945), претпостављао је међусобно одношење међу државама чланицама које су у стању да концептом мирољубивости и сарадње преваладају класични концепт силе. Тиме је већина Кантових поставки уграђена у званичне документе једне наднационалне организације (ОУН) која је за своје основне циљеве поставила одржавање међународног мира и безбедности, поштовање права човека и основних људских слобода, равноправност и међусобну солидарност држава-чланица. У којој мери је та организација данас способна да реализује своје циљеве довољно говори чињеница да НАТО агресија на СРЈ никада није била осуђена или бар критикована у неком од тела ОУН. Каснија резолуција Свата безбедности поводом ангажовања “мировних трупа” на Косову само је дала толико тражени легитимитет НАТО бомбардовању.

* * *

Према речима најављивача “Пропасти Запада”, империјализам је нужан резултат сваке цивилизације. Он силом хвата један народ за гушу и гура га у господарску улогу коју дотични народ, тј. држава, углавном невољно прихвата. Велики Господар даље стиче самосвест и функционише онако како мисли да је (за њега) најбоље, а при том бива вазда разапет између искрене жеље да помогне себи и лицемерне бригае за друге. То важи са тираниде “у великом”. Проблем је кад њени стварни *васали* (који то јесу независно од могуће самозагледаности – признавали они то или не) *умишљају* да и они могу бити господари, тј. да је њихова сувереност истог реда као и Господарева. Таквим понашањем они ризикују *одмазду* која по правилу не изостаје.

Уколико је опште окружење тренутно у стању мира, онда је одмазда тим већа и страшнија. Шпенглер је луцидно приметио да су ратови у доба светског мира нека врста “приватних ратова” – страшнији од свих других јер су безоблични. Време тзв. светског мира, које никада није дуго, па чак ни реално постојеће (постоји само *уџисак* мира), према Шпенглеру, садржи приватно одрицање већине од рата, при чему оно (одрицање) фактички значи непризнату готовост мирољубиве већине да буде плен оних који се рата не одричу. За Шпенглера, тежића ка општем миру, насупротив Кантовим закључцима, заправо разара државе неспремне за вођење рата. Оне пак државе које пристају на ризик рата (тј. на сопствене жртве, разарања, а можда и уништење), при чему нису истог реда величине као и њихов противник, *морају рачунати* са тим да нико из њиховог суседства (и шире) неће ни простом маћи да им помогне. Штавише, све док несрећа рата погађа само оне друге, свака држава не-учесник настојаће да остане по страни, и мање или више отворено ће подржавати онога који је јачи. Тако је било и биће док је држава и међународних односа.

Извесно је да за упозорења те врсте нису знали (или боље – нису желели да знају) они који су СРЈ увукли у рат који, већ и по њиховом властитом сазнању (тј. признању) никако нису могли да добију. С друге стране, легитимни разлог супротстављања вишеструко јачем непријатељу – *одбрана националне суверености*, врло брзо се показала више као одбрана интереса локалне олигархије, а мање као искрена борба за *национални суверенитет* и унутрашњу правичност. Ако ћемо право, рат НАТО против Србије и Црне Горе представља готово логичну последицу већ готово деценијског историјског посртања српског народа које је изазвано захваљујући низу спољних разлога, али понајвише услед бахатости и неодговорности локалног режима. Он је довео Србе из Србије, али и оне из читаве бивше Југославије, у ситуацију да ступе у отворени конфликт са највећом војном силом која је

икада постојала на кугли земаљској!

Брига за државу и народ, подразумева *phronesis* који се пак никада не може свести на маштање или мешетарење и “сналажење” од данас до сутра. С друге стране, речена брига није ни пуко ишчекивање шта ће учинити други. Она у себи садржи борбеност, која није исто што и милитантност. Најзад, и то је основно: брига за националну ствар претпоставља да постоји *свесћ* о нацији и њеним интересима, као и јасну спознају циљева и средстава за њихову реализацију. Све то драматично недостаје у српском случају, или још боље – све је то недостало (и даље је тако) владајућој елити у Србији.

Да је било искрене бриге за српски национални интерес, онда је Србија морала бити *прва* земља комунизма која је изашла на слободне изборе, добила вишестраначку владу, поделила власт и одговорност за судбину српског народа и грађана у Србији и Југославији. Уместо свега тога, Србија је *последња* изашла на (полу)слободне изборе, а њена влада и државни врх су наставили да осцилују између недореченог југословенства и митоманског српства. Знатно редукована држава је наставила да функционише по старом идеолошком обрасцу, па је чак задржана и негована симболика “старог југословенства” и анахроног комунизма, комбинована, да ствар буде гротескнија, са чудноватим инстант-национализмом “четничког” типа – онако како је то представљено у партизанским филмовима реал-социјализма. Таква количина и смеса неодговорности, некомпетентности, и најзад – неморалности, није могла а да не прозрокује нарцисоидност локалне олигархије која, остајући у континуитету са старим “структурама моћи”, чак ни у начелу више није била способна да рефлектује властиту позицију у драматично измењеном међународном окружењу. Све то, уз хронично одсуство сваке унутрашње равнотеже политичких снага, и уз опстојавање хроничне социјалне неправедности у држави, узроковало је да Србија буде потпуно неспособна да у новом међународном поретку реал-либерализма (таквом какав је) пронађе своје место и оправда и одбрани своје интересе.

Понашајући се на локалном плану онако како се понаша међународна олигархија и глобални Победник, домаћи режим је мислио да његова структурална различитост од новограђене светске униформности може остати, ако не већ непримећена, оно бар непромењена. У том самозаваравању, као и ослањању на маргиналне снаге и поражене идеје светског точка историје, домаћи режим је ишао чак толико далеко да је своје интересе (у обланди државних, тј. назови “српских”), изједначавао по вредности и мерио по значају с интересима оних чија моћ далеко надмашује локалне оквире. Уместо да на време створи унутрашње претпоставке за националну стратегију која не би штрчала у очима Победника (у драматичном раскораку и са реториком новопечених, покондирених “младих демократија” на истоку Европе, укључујући ту чак и Русију!), домаћи режим се закључао у удобност идеолошке самодовољности и изолационизма.

Зато, када је коначно “избио рат”, и када су на све стране грозничаво

тражени савезници, нико није био спреман да ишта конкретно учини за српску ствар. Да ствар буде гора, они на које се највише рачунало с обзиром да су у неким гео-политичким (стратешким) питањима, можда и највише били угрожени и на губитку (Русија и Кина), уистину су највише профитирали из НАТО-вског тренирања строгаће над (пре свега) грађанима Србије и Црне Горе. Показујући својим немуштим дурењем да још увек “нешто значе” у постојећем свету који има свог глобалног Победника, Русија и Кина су чак успели и да понешто конкретно добију (нпр. кредите) – као реванш за, у крајњем случају, “конструктиван допринос миру”. Тако је Србија остављена и препуштена сама себи и својој историјској незрелости да антиципира светске токове. Но, пре свега, тако је Србија дошла главе самој себи – што на време није била способна за унутрашњи преображај. Да је до тога дошло, све оне објективне околности које *нису* производ тупости режима, већ *наслеђа историје и ситуација околности*: сепаратизам Словенаца, Хрвата и Албанаца, распад биполарног света, интереси великих сила на Балкану итд, итд., могли су бити ако не неутралисани, а оно свакако решавани на другачијим позицијама но што је то била она у лику “последње земље комунизма” у Европи.

Како год, разапети између легитимних тежњи за националним јединством и суверенитетом с једне, односно идеолошким митовима и унутрашњом корупцијом с друге стране, Срби и Србија нису били у стању да остваре ни један постављени национални циљ у XX веку. Огромне и никад пребројане ратне жртве (почев од Балканских ратова, преко Првог и Другог светског рата, распада и грађанских ратова унутар република бивше Југославије, закључно са НАТО агресијом),¹¹ као да до сада нису биле довољна опомена и разлог за запитаност о српским циљевима, и посебно – средствима. У пустошећем свету новог реал-либерализма, српске неприлике се могу удвостручити уколико се коначно не поведе рачуна о оном што је за једну државу данас најважније: *демократиски легитимитет* и *национални идентитет*. Све док не будемо у стању да се сами са собом суочимо, док не победимо сами себе, своје фантазме и затуцаност, све друге српске жеље (п)остаће утопија, а наша “самосвојност” пука умишљеност.

¹¹ Само у Србији: Први и Други балкански рат: 71.000; Први светски рат: 1.236.435 (од 4,5 милиона укупног становништва). Број погинулих Срба у Другом светском рату, као и пострадалих у распаду СФРЈ још увек је неутврђен, али свакако није испод милион људи. Данас у Србији, заједно са избеглицама из бивших југословенских република (превенствено Хрватска и Босна), нема више од 7,5 милиона Срба. Више о томе вид. Владимир Н. Цветковић: *Страх и понижење* (Југословенски рат и избеглице у Србији: 1991-1997), ИЕС, Београд 1998.

Vladimir N. Cvetković
Faculty of Political Science
Beograd

Summary

REAL LIBERALISM or on New Global and Local Tyrannies

In spite of many adduced reasons for NATO attack on Yugoslavia – from geopolitical to economical ones – author shows that the mentioned military ‘air campaign’ is purely *ideologically* motivated. It is a question of historical inauguration of a new postmodern ideology – an eclectic mixture in form of real-liberalism. The main promoter of this perverted junction of socialistic slogans and liberal principles is NATO. Originally constituted as a military alliance of sovereign national states, that is, as a guard of West from communist plague, nowadays, it has become a kind of ‘liberalistic Comintern’ – a world police or institutionalised ‘world conscience’ that is defending oneself, by all available means. In this way the last great story of the modern, in which libertarian ideas were regulative and not constitutive aspect of state and international constitution, has been irretrievably compomitated. NATO intervention against Yugoslavia is characterised by *dilapidation of liberalism, along with its real-political triumph*, and probably this is the most important sign of this conflict.

Key words: NATO aggression, Yugoslavia, liberalism, realpolitics, tyranny, ideology.